

Empiricky podložená psychoterapia (*Empirically supported psychotherapy*)

Divízia klinickej psychológie (12 divízia) APA

1993 – Komisia pre podporu a rozširovanie psychologických procedúr (*Task Force on Promotion and Dissemination of Psychological Procedures*) – kritériá pre identifikovanie empiricky validizovaných terapií

- rozlíšila *dobre etablované terapie* a *pravdepodobne účinné terapie*

1998 – revidovala svoje kritériá pre identifikovanie empiricky validizovaných terapií

Kritéria pre empiricky validizované terapie pracovnej komisie Divízie klinickej psychológie APA pre podporu a rozširovanie psychologických procedúr (podľa Timul'ák, 2005)

DOBRE ETABLOVANÉ LIEČBY

I. Najmenej 2 kvalitné medzisubjektové experimentálne plány ukazujúce účinok jedným alebo viacerými z nasledujúcich spôsobov:

- A. vyšší ako farmaká alebo psychologické placebo alebo iná liečba.
- B. ekvivalentný k liečbe už dokázanej v experimentoch s adekvátnou štatistickou silou (okolo 30 subjektov v skupine).

a l e b o

II. Veľké série experimentálnych plánov jednotlivého prípadu ($n \geq 9$) ukazujúcich účinnosť. Tieto experimenty musia:

- A. využívať dobré experimentálne plány.
- B. porovnávať intervenciu k inej liečbe ako v I.A.

ďalšie kritériá pre I a j II

III. Experimenty musia zahŕňať aj liečebné manuály.

IV. Charakteristiky vzoriek klientov musia byť jasne špecifikované.

V. Účinky musia byť jednoznačné u najmenej dvoch rozličných výskumníkov alebo výskumných skupín.

PRAVDEPODOBNE ÚČINNÉ LIEČBY

I. Dva experimenty ukazujúce, že liečba je účinnejšia ako kontrolná skupina v poradovníku (na čakacom liste)

a l e b o

II. Jeden alebo dva experimenty spĺňajúce kritériá I, III a IV, ale nie V z kritérií pre dobre etablované liečby

a l e b o

III. Menšie množstvo sérií experimentálneho plánu jednotlivého prípadu ($n \geq 3$) inak spĺňajúcich kritériá II, III a IV z kritérií pre dobre etablované liečby

Dobre etablované liečebné prístupy:

ANXIETA A STRES:

- Kognitívno-behaviorálna terapia pre panickú poruchu s a bez agorafóbie
- Kognitívno-behaviorálna terapia pre generalizovanú úzkostnú poruchu
- Skupinová behaviorálna terapia pre sociálnu fóbiu
- Liečba expozíciou u agorafóbie
- Liečba expozíciou u sociálnej fóbie
- Expozícia a prevencia rituálov pri obsesívno-kompulzívnej poruche
- Tréning zvýšenia odolnosti voči stresu
- Systematická desenzitizácia pre jednoduché fóbie

DEPRESIA:

- Kognitívna terapia depresie
- Interpersonálna terapia depresie

ZDRAVOTNÉ PROBLÉMY:

- Behaviorálna terapia bolesti hlavy
- Kognitívno-behaviorálna terapia syndrómu dráždivého čreva
- Kognitívno-behaviorálna terapia chronickej bolesti
- Kognitívno-behaviorálna terapia bulímie
- Interpersonálna terapia bulímie

PROBLÉMY V DETSTVE:

- Modifikácia správania pri enuréze
- Program výcviku rodičov pre deti s opozičným správaním

MANŽELSKÉ NEZHODY:

- Behaviorálna manželská terapia

SEXUÁLNE DYSFUNKCIE:

- Behaviorálna terapia pre ženskú orgazmickú dysfunkciu a mužskú erektilnú dysfunkciu

INÉ:

- Edukačné programy pre rodiny schizofrenikov
- Modifikácia správania pre vývinovo zneschopnených jednotlivcov
- Programy žetónovej ekonomiky

Pravdepodobne účinné liečebné prístupy:

ANXIETA:

- Aplikovaná relaxácia pre panickú poruchu
- Aplikovaná relaxácia pre generalizovanú úzkostnú poruchu
- Liečba expozíciou pre PTSD
- Liečba expozíciou pre jednoduchú fóbiu
- Tréning očkovania stresom pre PTSD
- Skupinová expozícia a prevencia reakcie pre OCD
- Program prevencie recidív pre OCD

CHEMICKÉ ZNEUŽÍVANIE A ZÁVISLOSŤ:

- Behaviorálna terapia pre kokaínovú závislosť
- Krátka dynamická terapia pre opiátovú závislosť
- Kognitívna terapia pre opiátovú závislosť
- Kognitívno-behaviorálna terapia pre abstinenčný syndróm od benzodiazepínov u pacientov s panickou poruchou

DEPRESIA:

- Krátka dynamická terapia
- Kognitívna terapia pre geriatrických pacientov
- Psychoedukačná liečba
- Terapia pripomínaním pre geriatrických pacientov
- Terapia seba-kontrolou

ZDRAVOTNÉ PROBLÉMY:

- Behaviorálna terapia pre obezitu v detstve
- Skupinová kognitívno-behaviorálna terapia pre bulímiu

MANŽELSKÉ NEZHODY:

- Na emócie zameraná párová terapia
- Na vhl'ad orientovaná manželská terapia

PROBLÉMY V DETSTVE:

- Modifikácia správania enkopréz
- Tréning zvládania úzkosti u rodín

INÉ:

- Behaviorálna modifikácia pre sexuálnych útočníkov
- Dialekticko-behaviorálna terapia porúch osobnosti
- Odnaučanie zlozvykov

Divízia poradenskej psychológie (17 divízia) APA

- sedem princípov, na základe ktorých by sa mali riadiť prehľadové práce mapujúce efekt jednotlivých intervencií pri rôznych typoch problémov:

- 1, Zvažovať úroveň špecifickosti intervencií pri zhodnotení ich efektu.*
- 2, Špecifickosť by sa nemala obmedzovať len na diagnózu.*
- 3, Vedecká evidencia by mala byť preskúmaná v celej svojej celistvosti a vhodne kumulovaná.*
- 4, Je potrebné evidovať absolútnu a relatívnu účinnosť intervencií.*
- 5, Kauzálna atribúcia pre špecifické časti intervencie by mala byť robená len ak je evidencia jednoznačná.*
- 6, Efekt psychologických intervencií by mal byť hodnotený adekvátne a široko.*
- 7, Efekt intervencie by mal byť hodnotený aj vzhľadom k lokálnym pomerom a tiež by pri voľbe intervencie mala byť umožnená slobodná voľba (psychológov aj klientov).*

Divízia psychoterapie (29 divízia) APA

– Komisia pre empiricky podložené terapeutické vzťahy

- komisia tejto divízie si stanovila dva ciele:

1, identifikovať elementy efektívnych terapeutických vzťahov

2, určiť efektívne spôsoby prispôsobenia terapie charakteristikám pacienta

Efektívne a pravdepodobne efektívne premenné v terapeutickom vzťahu a v prispôbovaní terapie charakteristikám pacienta – závery pracovnej komisie Divízie psychoterapie APA pre Empiricky podložené terapeutické vzťahy (podľa Timul'ák, 2005)

Účinné elementy terapeutického vzťahu

Jednoznačne účinné

Terapeutická aliancia
Kohézia v skupinovej terapii
Empatia
Dohoda na cieľoch a spolupráci

Sp'ubné a pravdepodobne účinné elementy

Pozitívny náhľad
Kongruencia/ozajstnosť terapeuta
Poskytovanie spätnej väzby
Náprava konfliktov v terapeutickom vzťahu
Seba-odhalenie
Terapeutická práca s protiprenosom
Kvalita vzťahových interpretácií

Empirická evidencia o prispôbovaní terapeutického vzťahu dôležitým charakteristikám pacientov

Jednoznačne účinné premenné na strane pacienta z hľadiska potreby prispôbovania terapeutického vzťahu

Odpor
Úroveň problémov

Sp'ubné a pravdepodobne účinné premenné na strane pacienta z hľadiska potreby prispôbovania terapeutického vzťahu

Štýl zvládania
Štádia zmeny
Anaklitický/sociotropický a introjektívny/autonómny štýl
Očakávania
Asimilácia problematických zážitkov

Situácia vo Veľkej Británii

– 2001 – Ministerstvo zdravotníctva – dokument **Voľba liečby v psychologických terapiách a poradenstve** (*Treatment Choice in Psychological Therapies and Counselling*)

Kategórie evidencie

- Ia** Evidencia z metaanalýz znáhodňovaných klinických skúšok.
- Ib** Evidencia z najmenej jednej znáhodňovanej klinickej skúšky
- IIa** Evidencia minimálne z jednej kontrolovanej štúdie bez znáhodňovania
- IIb** Evidencia z najmenej jedného typu kváziexperimentálneho výskumu
- III** Evidencia z deskriptívnych štúdií, ako napríklad porovnávacie štúdie, korelačné štúdie a kontrolované prípadové štúdie
- IV** Evidencia zo správ expertných výborov alebo klinická skúsenosť rešpektovaných autorít

Sila odporúčaní

- A** Na základe evidencie I.
- B** Na základe evidencie II alebo extrapoláciou kategórie I.
- C** Na základe evidencie III alebo extrapoláciou kategórie II.
- D** Na základe evidencie IV alebo extrapoláciou kategórie III.

Pozn. extrapolácia – snaha o odhad evidencie, ak nie je explicitne prítomná

Odporúčania z dokumentu *Treatment Choice in Psychological Therapies and Counselling* (Timuľák, 2005)

Počiatkové zhodnotenie (vyšetrenie)

Psychologická terapia by mala byť rutinne zvažovaná ako možnosť liečby pri problémoch duševného zdravia (**sila odporúčania B**)

Pri zvažovaní psychologických terapií by vážnejšie a komplexné duševné problémy mali dostať špecializované vyšetrenie (**D**)

Terapeutický vzťah

Efektívnosť všetkých typov terapie závisí od toho, či pacient a terapeut vytvoria dobrý pracovný vzťah (**B**)

Dĺžka terapie

Je nepravdepodobné, že by terapie trvajúce menej ako osem stretnutí boli optimálne efektívne pre väčšinu stredne vážnych a vážnejších duševných problémov. (**B**)

Pre symptomatickú úľavu je často potrebných 16 a viac stretnutí a na trvajúcu zmenu v sociálnom a osobnostnom fungovaní môžu byť potrebné dlhšie terapie. (**C**)

Špecifické fóbie a nekomplikovaná panická porucha (bez agorafobických symptómov) môžu reagovať na krátke intervencie. (**B**)

Vek, pohlavie, sociálna trieda a etnická skupina

Vek, pohlavie, sociálna trieda a etnická skupina vo všeobecnosti nie sú dôležité faktory pri výbere terapie a nemali by ovplyvňovať dostupnosť terapie. (**C**)

Preferencia pacientov

Preferencie pacientov by mali byť pri voľbe liečby zohľadnené, najmä ak výskumná evidencia jednoznačne neindikuje jednoznačnú voľbu terapie. (**D**)

Úroveň zručností terapeuta

Komplexnejšie problémy a málo motivovaní pacienti vyžadujú zručnejšieho terapeuta. **(D)**

Charakteristiky pacientov

Záujem o sebaexploráciu a kapacita tolerovať frustráciu vo vzťahoch môžu byť obzvlášť dôležité pre úspech v interpretatívnych terapiách v porovnaní so suportívnymi. **(C)**

Prispôsobenie životným udalostiam

Pacienti, ktorí majú problémy adjustovať sa na životné udalosti, choroby, postihnutia alebo straty (vrátane pôrodu a smútenia) môžu benefitovať s krátkych terapií, ako je napríklad poradenstvo (counselling) **(B)**

Posttraumatický stres

V prítomnosti posttraumatickej stresovej poruchy (PTSD) je indikovaná psychologická terapia; najlepšia evidencia je pre kognitívno-behaviorálne metódy. **(A)**

Depresívne poruchy

Depresívne poruchy môžu byť liečené efektívne psychologickými terapiami s najlepšou evidenciou pre kognitívno-behaviorálnu a interpersonálnu terapiu a s nejakou evidenciou pre množstvo* ostatných štruktúrovaných terapií vrátane krátkodobej psychodynamickej terapie. **(A)**

* „Množstvo“ terapií zahŕňa špecificky: behaviorálnu terapiu, problém riešiacu terapiu, skupinovú terapiu, systemickú terapiu, nedirektívne poradenstvo a psychodynamickú-interpersonálnu terapiu.

Úzkostné poruchy

Úzkostné poruchy pravdepodobne benefitujú z kognitívno behaviorálnej terapie. **(A)**
Evidencia o ostatných terapiách je veľmi zriedkavá, čo ale neznamená, že sú neefektívne.

Poruchy príjmu potravy

Mentálna bulímia môže byť liečená psychologickou terapiou; najlepšia evidencia je pre interpersonálnu terapiu a kognitívno-behaviorálnu terapiu. **(A)**

Individuálna psychologická terapia mentálnej anorexie môže byť tiež užitočná; neexistuje silná evidencia ohľadom špecifického typu terapie. **(B)**

Poruchy osobnosti

Komorbídna diagnóza poruchy osobnosti môže sťažiť liečbu prezentovaného psychického problému a urobiť ju menej efektívnou. **(D)**

Štruktúrované psychologické terapie vedené skúseným terapeutom môžu prispieť k dlhodobej liečbe porúch osobnosti **(C)**

Somatické sťažnosti

Kognitívno-behaviorálna terapia by mala byť zvažovaná ako psychologická liečba pre chronickú únavu a chronickú bolesť. **(B)**

Psychologické intervencie by mali byť zvažované pre ďalšie somatické sťažnosti s psychologickým komponentom, ako napríklad syndróm dráždivého čreva a gynekologické problémy. **(C)**

Kontraindikácie

Krátka intervencia krátko po traumatickej udalosti pravdepodobne nezabráni rozvoju PTSD a nie je odporúčaná. **(A)**

Všeobecné poradenstvo by nemalo byť hlavnou formou liečby pre ťažké a komplexné duševné problémy alebo poruchy osobnosti. **(D)**

Avšak pre niektorých pacientov môže byť nápomocnou doplnkovou liečbou.